

Войтович Павло Петрович

*доктор філософії в галузі права, професор МКА,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**ВИБІР Є І ВИБОРУ НЕМАЄ:
ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЗАРАДИ ЛЮДЕЙ?**

За загальним визначенням зовнішня політика є загальним курсом держави у міжнародних справах.

Але хто стоїть за цим курсом, хто визначає його, хто репрезентує собою державу? Це дослідження є актуально відкритим, незавершеним, адже в пошуках істини варто знову повернутися до феномену людини – творця і творіння.

Добре відомо, що зміст політики, обумовлений волею народу, фактично опосередковується його повноважним інституційним представником – державою.

Як людина не може нормально жити поза суспільства, так і будь-яка сучасна держава не може повноцінно функціонувати ізольовано від світового товариства.

З плином часу склалося непорушне правило: зовнішня політика – справа уряду, який здійснює її за власним розумінням і під власну відповідальність. Протягом століть зовнішня політика «робилася» у тиші урядових кабінетів методами так званої традиційної дипломатії, що забезпечує таємницю дипломатичних зносин, повну закритість цієї сфери суспільного життя від очей широкого загалу. Сьогодні ж уявлення про те, що історія в першу чергу визначається діями «царів та героїв» виглядають архаїчно. Проте особа політичного лідера була і залишається однією з важливих змінних при аналізі зовнішньої політики.

Розвиток сучасної політики неможливий без звернення до проблеми свободи особистості, адже уявити політику без особистості неможливо [1]. Політика будь-якої держави в першу чергу повинна бути орієнтована на особистість, створення умов для її розвитку і існування.

Наголосимо, що все в політиці починається з людини. Все, що ми робимо, всі політичні успіхи та невдачі у своїй основі мають загальну головну передумову – людський фактор, незалежно від того, чи йде мова про одну людину чи про мільйони людей. Адже людський інтелект – це та точка опори і той важіль, який дозволяє йому перевертати світ міжнародної політики [2].

Насправді, однією з основних ознак міжнародного життя доби глобалізації є збільшення кількості акторів на міжнародній арені. На формування міжнародної політики здійснюють сильний вплив міжнародні організації, неурядові структури, бізнес та звичайні громадяни, так звана «народна дипломатія». Вплив звичайних громадян на формування і реалізацію зовнішніх зносин є тим більш відчутним, чим більш розвинутою є демократія у державі [2].

Проте треба розуміти і не боятися зізнаватися в тому, що демократії у нас немає [3].

Демократія в ідеалі – це єдність відповідним чином побудованих свобод і політичних інститутів, примат особи над державою, а найголовніше – це люди, для яких демократія стала внутрішньою потребою, звичкою [3]. Звичайно, закономірно постає питання про те, наскільки наше суспільство готове до демократії. Зрозуміло, що недостатньо готове. Однак іншого суспільства у нас немає.

Суспільство – це багатогранний механізм, який функціонує за певними законами, нормами, моральними критеріями, писаними і неписаними правилами поведінки.

У суспільному житті індивідуальна воля проявляється у процесі її зіткнення з волею інших осіб у формі свободи або обмеження волі. Свобода волі є сутнісною ознакою права. З точки зору права свободу волі можна визначити як здатність і можливість особи робити власний вибір і поводити себе відповідно до власних інтересів та цілей за умови визначеності відповідних прав, обов'язків, відповідальності та гарантій [4].

Свобода волі органічно пов'язана з реальними соціальними потребами та інтересами, які у кінцевому рахунку визначаються головною метою існування людської спільноти – всебічним розвитком людської особистості.

Вибір людиною власного варіанта поведінки завжди здійснюється в умовах обмеження певних чинників матеріального і нематеріального характеру, визначених, по-перше, об'єктивними можливостями задоволення індивідуальних потреб і інтересів, по-друге, юридичним законом, по-третє, вимогами моралі, суспільного порядку і загального блага. Вільна особистість має можливість і повинна визначити свою поведінку в певному напрямі, обирати її в межах комбінації об'єктивних умов і суб'єктивних чинників.

Людина завжди, а особливо в умовах швидкого темпу сучасного життя і стрімких соціальних змін, постає перед необхідністю вибору.

Вибір займає важливе місце в житті людини і суспільства, він багато в чому залежить не лише від внутрішньої мотивації, але й від зовнішніх факторів.

Щодо політики, то прийнятим рішенням, як правило, є не найкраще щодо вирішення проблеми рішення, а те, за яким може бути досягнуто компромісу у політиці групи, що приймає це рішення.

Свобода присутня там, де людина приймає самостійне рішення на основі усвідомлених мотивів. Незалежно від біологічних, психологічних, соціальних детермінант поведінки, людина усвідомлено здійснює вибір, використовуючи вольові якості та інші процеси, повного переліку яких в науці ще немає [5].

Весь механізм моральної регуляції заснований на вільному виборі, свободі волі [6].

Слід акцентувати увагу на тому, що за державою, за діями держави як суб'єкта міжнародного права завжди стоїть людина, її вибір, воля, процес прийняття нею рішень [7]. Міжнародне право розглядає в якості свого суб'єкта не державні органи або окремих посадових осіб, а державу в цілому, тому можна стверджувати, що у держави є право вибору, свобода волі, а здійснюється цей вибір через уповноважених суб'єктів.

При суспільному виборі, що здійснюється представниками держави від імені усієї держави, реалізуючи її свободу волі, приймаються політичні рішення, за яких найчастіше

все суспільство складає латентну групу. При цьому латентна група повинна домовитися щодо правил суспільного вибору і забезпечення його реалізації. Існують відмінності суспільного вибору в умовах прямої і представницької демократії. В умовах прямої демократії сам індивід приймає політичні рішення, в умовах представницької – суспільний вибір реалізується представниками групи – депутатами. У законному представництві представник виражає ззовні власну волю, діючи в інтересах того, кого представляє.

Правова держава, як правило, розглядається як суверенна держава, що володіє незалежністю у зовнішньому середовищі та верховенством всередині країни. Однак в центрі правової системи має бути людина, а не суверенна держава, яка сама обмежує свій суверенітет. Адже інакше теорія правової держави позбавлена правового сенсу. Правова держава не може мати власної волі, відмінної від волі громадян, це держава, яка не панує над ними [8, С. 40], спрямована не на те, щоб підкорити собі оточуючих, не на інших суб'єктів права, а на внутрішню організацію своєї діяльності. І хоча такі думки і ідеї, безумовно, вважаються абсолютно вірними, але вбачаються утопічними, адже реальна основа – це завжди боротьба за владу, оскільки реальні – це не правова, а політична держава. Усіляка ж політична держава має істотну ознаку – це здатність примусово нав'язувати іншим свою власну волю. Принципам політичної держави відповідає ідея політичного, народного представництва. Інститут народного представництва має виражати волю народу, а по суті, він є інститутом, органом державної влади [8, с. 41]. При народному представництві представник юридично нікого не представляє. Між представником і тими, кого представляють, немає реального правового зв'язку, він може бути політичним, духовним, моральним, але аж ніяк не правовим. Така загальна воля насправді не є ані загальною волею, ані правовою волею, вона створює політичний, а не правовий зв'язок, підтримується державним примусом.

Зовнішня політика завжди відображає у постановці своїх цілей, у виборі засобів та методів, внутрішньополітичну ситуацію у державі. Вона спирається на ресурси, наявні у держави, на її кадровий потенціал.

Перш за все, зовнішня політика – це політика, і процеси і моделі зовнішньої політики схожі для політики в цілому. Вона є боротьбою за владу.

Звернемося до Руссо, який розуміє свободу як автономію народу, як рівну участь всіх у практиці законодавства, коли народ дає закони сам собі. Критики досить справедливо висунули наступну тезу: фікція єдиної народної волі може бути здійснена лише ціною того, що окремі приватні волі в їх гетерогенності замовчуються або придушуються. Народ, від якого і повинна виходити влада, не є суб'єктом, який наділений волею та свідомістю. Він виступає тільки через множину дій, а як народ він в принципі не наділений ані здатністю приймати рішення, ані здатністю діяти [9].

Однак політика – це процес, розвиток, розвиток суспільства, перш за все; тому є надія, що далеко не все залежить від державно-правових інститутів. Переосмислення ролі індивіду у процесі розвитку припускає істотне зрушення – з пасивних реципієнтів допомоги розвитку люди стають «агентами змін» [10]. Якщо сама людина не перейметься своїми правами і свободами, не буде їх відстоювати, то державні органи навряд що зроблять в цій сфері.

На цьому, у тому числі, засновується і концепція «розвитку людини», яка своєю появою і популяризацією зобов'язана щорічним Доповідям про розвиток людини, що видаються під егідою ПРООН, починаючи з 1990 року. Поняття людського розвитку було сформульовано у першій Доповіді про розвиток людини наступним чином: «Розвиток людини є процесом розширення спектру вибору. Найважливіші елементи вибору – жити довгим та здоровим життям, отримувати освіту та мати гідний рівень життя. Додаткові елементи вибору включають в себе політичну свободу, гарантовані права людини та самоповагу [11]. І тут хочемо підкреслити: розвиток на основі прав починається з етичної позиції, що всі люди мають право на певний стандарт з точки зору матеріального та духовного добробуту [11].

Джерела:

1. Рыбаков М.Д. Свобода личности в правовой политике государства : автореф. дис. ... к.ю.н. Тамбов, 2009. С. 3.
2. Зленко А.М. Дипломатия и политика. Украина в процессе динамичных геополитических перемен. Харьков : Фолио, 2004. 559с.
3. Димитров Ю. Правова держава: перспектива чи сьогоднішній день? *Право України*. 1995. № 5–6. С. 12–16.
4. Селіванов В. Право як сфера свободи. *Вісник Академії правових наук України*. № 1(24). С. 17–32.
5. Коновалова М.А. Системное психолого-политическое исследование свободы человека : автореф. дис. ... к.п.н. Санкт-Петербург, 2006. С. 11.
6. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика. М. : Гардарика, 1998. С. 276.
7. Тарасов О.В. Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві : автореф. дис. ... д.ю.н. Харків, 2015. 40 с.
8. Архипов С.И. Субъект права (теоретическое исследование) : автореф. дис. ... д.ю.н. Екатеринбург, 2005. 46 с.
9. Юрген Хабермас. Демократия. Разум. Нравственность. М. : АО «КАМІ», 1995.
10. Sen A. *Development as Freedom* / Sen A. Oxford : Oxford University Press, 1990. P. XII.
11. Human development report 1990, Concept and Measurement of Human Development. Published for the United Nations Development Programme. Oxford University Press, 1990. P. 1.

Гольд Ольга Феліксівна

к.філос.н., докторантка

*Житомирського державного університету імені Івана Франка,
викладач комунального закладу «Одеський педагогічний коледж»*

ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ РУХІВ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Тематика прав людини та їх захисту в сучасних США є достатньо актуальною в наукових колах. Сьогодні в США пролунали деякі події, що зворушили багато нових або забутих питань соціального життя та відгукуються по світу й сьогодні. Це відомі справи так званих «*me too*» «*black lives matter*» «Covid-2019».